

МАПИРАЊЕ НА ИНСТИТУЦИИТЕ И
ОРГАНИЗАЦИИТЕ НА ГРАЃАНСКОТО
ОПШТЕСТВО КОИ ИМ ПРУЖААТ УСЛУГИ НА
ДЕЦА ЖРТВИ НА НАСИЛСТВО И
ЗЛОУПОТРЕБА

октомври, 2014

Кратенки:

АСЈО Академија за судии и јавни обвинители

АПД Асоцијација за правата на детето

ГО Граѓански организации

ЦРС Центри за социјална работа

СН Семејно насилство

ИМДСН Инспектор за малолетничка деликвенција и семејно насилство

МОМ Меѓународна организација за миграција

ИЈЗ Институт за јавно здравје

ИСР Институт за социјална работа

ЕЛС Единици на локална самоуправа

МТСП Министерство за труд и социјална политика

МВР Министерство за внатрешни работи

МОН Министерство за образование и наука

МП Министерство за правда

МНР Министерство за надворешни работи

МФ Министерство за финансии

МК Министерство за култура

СВР Сектор за внатрешни работи

Содржина

ВОВЕД	4
МЕТОДОЛОГИЈА	4
ОПШТИ ЗАКОНСКИ РАМКИ И ПОЛИТИКИ	5
Клучни политики и национални координативни тела	10
СЕКТОРСКИ ПОЛИТИКИ	11
СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА.....	11
ЗДРАВСТВО.....	17
ПРАВДА.....	19
ОБРАЗОВАНИЕ	Error! Bookmark not defined.
ГРАЃАНСКО ОПШТЕСТВО.....	Error! Bookmark not defined.
ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ.....	Error! Bookmark not defined.
ПРИЛОГ I.....	Error! Bookmark not defined.
ПРИЛОГ II.....	Error! Bookmark not defined.
ПРИЛОГ III.....	Error! Bookmark not defined.
ПРИЛОГ IV	Error! Bookmark not defined.

ВОВЕД

Заштитата на децата од насилство е потенцирана како јасен приоритет и грижа кај сите сектори, со која ќе се рedefинира агендата за глобален развој. Во насока на пошироките меѓународни и национални заложби за заштита на децата, каде децата се уставно дефинирани како категорија со специјална заштита, земјата усвои повеќе законски рамки и политики кои се однесуваат на реализацијата и заштитата на правата на детето. Меѓународните обврски произлегуваат од потпишаните и ратификувани меѓународни документи од областа на човековите права, примарно од Конвенцијата за правата на децата. Тука се опфатени и два опционални протокола на (КПД) за вклученоста на децата во вооружени конфликти, како и протоколот за трговија со деца, детска проституција и детска порнографија, како и Конвенцијата на Советот на Европа со која се регулираат одредени сегменти од правата на децата како и релевантните политички декларации.

Сепак, не постои интегрирана политика за борба против насилството врз децата, што може да создаде поеднакво и политички и практични недостатоци. Мноштвото на политики создава преклопување кај владините институции кои имаат капацитети да делуваат во ситуации на насилство против децата и постои голема веројатност за лоша координација и/или дуплицирање на активностите. Згора на тоа, човечките и финансиските ресурси остануваат предизвик во овие институции.

Организациите на граѓанското општество имаат важна улога во борбата против насилството врз децата, поеднакво и во улога на разивачи на политики и како пружатели на услуги. Силната врска и плодната соработка помеѓу овие организации и владините институции е од круцијална важност за ефективна и оджлива заштита на децата од насилство.

Оваа студија има за цел да ги мапира постоечката законодавна рамка, политики и институционална рамка за насилство и злоупотреба врз децата, особено врската помеѓу постоечките стратешки документи и институционалната организација и соработка. Истражувањето се обиде да идентификува дали и до кое ниво постои комплементарност во духот, принципите и процедурите.

МЕТОДОЛОГИЈА

Податоците презентирани во оваа студија се собраа преку истражување и анализа на релеванти материјали (закони, документи за политики, извештаи) и полу-структурирани интервјуа. Полу-структурираните интервјуа се користеа да се откријат специфичните позиции на секој чинител во системот за борба против насилството врз децата во однос на број на вработени, органограм, експертиза и тн. Од секој партнер/ учесник во интервјуто беше побарано да даде коментар за следниве теми/прашања: свесност, сензитивност и експертиза; достапност на ресурси (човечки и финансиски); внатре-институционална

соработка (хоризонтална и вертикална); достапност на податоци; ризици и предизвици; меѓународна соработка; добри практики и искуство.

Заради мноштвото на политики и чинители, студијата ги презентира податоците во тематски приказ, поделени во сектори. Презентацијата на институциите и другите релевантни играчи не ги вклучува нивните сеопфатни овластувања и активности и се фокусира единствено на нивните капацитети да им пружат услуги на децата жртви на насилство и злоупотреба.

ОПШТИ ЗАКОНСКИ РАМКИ И ПОЛИТИКИ

Главната правна рамка се однесува на закони кои конкретно се однесуваат на насилството врз децата, одредуваат мерки за заштита и превенција и наметнуваат одговорности за родителите/старателите и државните власти, вклучувајќи и услуги за деца жртви. Сепак, листата на анализирани закони¹ е поширока и други закони ќе се цитираат во следниве поглавја.

Уставот, во својата исцрпна каталогизација на човековите права индиректно предвидува заштита на децата, преку гарантирање на правото на живот и правото на физичко и морално достоинство (членови 10 и 11). Посебна заштита е предвидена за семејството, мајките, децата и малолетниците (член 42) и децата без родители и родителска грижа (член 40). Земјата е потписник на КПД, од 1993 г., како и на двата Опционални протокола, кои беа ратификувани во 2003 и 2004 г. Овие ратификувани меѓународни договори се дел од интегралната правна рамка и не може да се изменат со закон (член 118). Принципите на Конвенцијата на ОН за правата на децата се обврзувачки за сите компетентни државни власти, кои мора да ги заштитат загарантираните права на децата и да избегнат преземање на било кои активности или мерки со кои би се загрозиле или прекршиле правата на децата, како и да ги спроведуваат сите активности во најдобар интерес на детето.

Законот за заштита на децата има за цел да го регулира системот и организацијата на заштита на децата. Овој закон дава општа перспектива врз правата и видовите на заштита кои ги пружа државата, но во насока на институционална структура или посебна одредба за заштита, Законот дава општо упатување на други закони без конкретно да ги обврзе.

Од 2013 г. Законот ги забранува сите форми на насилство под сите околности. Законот ги обврзува сите државни власти да ги преземат сите неопходни мерки за да ги спречат сите видови на злоупотреба врз децата, без оглед на местото, тежината, интензитетот и времето на извршување на злоупотребата. Сепак, оваа одредба е повеќе принцип отколку обврска, бидејќи е напишана со општи термини, без детали за тоа што опфаќаат неопходните мерки.

---

¹ Види прилог I.

Потоа, Законот предвидува обврска за сите граѓани да ги пријават сите облици на насилство против децата веднаш штом ќе дознаат за таков чин. Не-пријавувањето на насилството врз децата не сноси правни последици.

Закон за правда за децата, усвоен во 2013г. Со кој се заменува Законот за малолетничка правда има за цел да: ги заштити децата од криминал, насилство и прекршување на нивните права и слободи; пружа заштита за деца сторители на кривични дела, повторување на криминално однесување и социјализација, едукација и корекција; и помош, грижа и заштита на децата пред суд. Законот има поширока анти-дискриминаторска одредба и стриктно забранува тортура, сурови и потценувачки тертман или санкции врз децата.

Новината која се воведува со овој закон е тоа што дава сеопфатни дефиниции на различни категории на деца според возраст и околности со кои децата се ставаат во ризик, не само како сторители, туку и како сведоци и жртви на кривични дела. Дефиницијата на деца во ризик е прилично широка² и помеѓу другото се однесува и на деца жртви на насилство и жртви или сведоци на прекршоци или кривични дела. Сепак, Законот исто така воведува и една нова категорија – „дете жртва“, што е „секое дете под 18 годишна возраст, кое претрпело штета, вклучувајќи физичка или ментална повреда, емотивно страдање, материјална загуба или друга повреда или прекршување на правата и интересите на детето како резултат на сторено дело, кое според закон се смета за кривично дело.“

Законот ги разработува обврските на сите институции во рамките на системот на кривична правда кога станува збор за работа со деца. Тој одредува судски механизми по мерка на детето и медијација, листа на мерки за превенција и заштита и специфичен професионален развој и континуирана обука на службеници кои работат со деца во секоја фаза на предметот/постапката³.

Законот има посебно поглавје во кое детално се разработува заштитата на деца жртви и сведоци во кривична постапка, вклучувајќи и листа на нивните загарантирани права: да се третираат со почит кон нивното достоинство и приватност; да бидат заштитени од секаква дискриминација; да се информираат за своите права на јазик разбирлив и соодветен за нивната возраст; да се информираат родителите или старателите за деталите на кривичното дело и за осомничениот, обвинетиот и осудениот; барање на отштета; правна помош; посебна заштита на нивната безбедност и безбедноста на нивните семејства, грижа и внимание од одговорните служби и организациите вклучени во кривичната постапка;

---

² „секое дете кое навршило седум години, а не наполнило 18 години, со телесни или ментални пречки во развојот, кое е жртва на насилство, воспитно и социјално запоставено, кое се наоѓа во такви услови каде е отежнато или оневозможено остварување на воспитната функција на родител/и или старател/и, кое не е вклучено во системот на едукација и образование, приморано на просјачење, скитање или проституција, кое користи дрога или други психотропни супстанции и прекурсори или алкохол и кое заради таквите услови е или може да дојде во судир со законот како жртва или сведок во дело кое според закон се смета за прекршок или кривично дело“.

³ Овие мерки подетално ќе се обработат во поглавјето за Правда.

правото на посебна заштита од секундарна виктимизација и ре-виктимизација и правото на психолошка и друга професионална помош и поддршка од компететните власти, институции и организации.

Децата жртви и сведоци имаат право на посебна процедурална заштита, што значи дека испитувањето и сослушувањето на овие деца (особено во случаи на трговија со деца и кривични дела против човечноста) треба да се спроведе само еднаш во текот на целата постапка (вклучувајќи го и сегментот на пред-судска постапка, како што се истражните дејства) и со употреба на техники кои се по мерка на децата (аудио и видео записи, заштитни екрани, медијација од страна на експерти и тн.) во целата постапка. Единствено во исклучителни случаи или ако има ново-откриени докази може да се нареди уште едно дополнително испитување на детето.

Постои јасна забрана на соочување на децата жртви или сведоци и осомничениот/обвинетиот за трговија со луѓе, сексуално насилство или злоупотреба, кривични дела против човештвото и други кривични дела, кои по природата, последиците или другите околности го вознемируваат детето или го ставаат во особено тешка емотивна положба.

Децата жртви на кривични дела имаат право на оштета, која ако не може да ја исплати сторителот, треба да се обезбеди од буџетот на Министерството за правда.

Законот за семејство ги уредува односите во рамките на семејството, бракот и разводот, третманот на децата, поврзаните економски прашања и заштитата на членовите на семејството. Законот ги забранува сите форми на (физичко, емоционално и сексуално) насилство. Понатаму, зборува за основите за одземање на родителските права.

Законот има посебно поглавје за трговија со деца, каде прецизно се одредуваат одговорностите и на Центарот за социјална работа и на назначениот старател.

Законот за превенција, одвраќање и заштита од домашна насилство е од понов датум и ќе стапи на сила во 2015 г. Законот ги уредува сите дејства на институциите и граѓанските организации, нивната взаемна координација и соработка за превенција и одвраќање од семејно насилство и содржи одредби за заштита на жртвите. Законот го опфаќа секој вид на насилство кое се случува во семејни услови и ги дефинира како жртви децата кои се директно загрозени од насилните дејства и се сведоци на насилство или живеат во услови на насилство.

Законот ја разработува улогата на релевантните тела и институции: Министерството за труд и социјална политика (МТСП), Министерството за внатрешни работи (МВР), Министерството за образование и наука (МОН), Министерството за правда (МП), единиците на локална самоуправа (ЕЛС) и сите институции кои работат со социјална заштита, заштита на деца, внатрешни работи, здравје, вработување, образование и релевантните граѓански организации, но модалитетите на нивната соработка ќе бидат

детално обработени во посебен Протокол, кој треба да го усвои Владата во првиот квартал на 2015 г. Постои правна обврска сите вклучени службени лица да се обучат да работат на активности кои спаѓаат во делокругот на Законот и на родово насилство, но Законот не ги дефинира ниту институциите кои би требало да ја обезбедат обуката ниту пак должината или други поединости за обуката.

ЦСРи се одговорни да обезбедат заштита за жртвите на семејно насилство и тие делуваат по сопствена иницијатива и информација или по известување од било кое физичко лице, институција или граѓанска организација. ЦСРи се одговорни за сместување на жртвата во засолниште, да и обезбедат здравствена заштита, психо-социјална интервенција и третман, да помогнат во континуираното образование на децата, правна помош и да помогнат во економското осамосталување на жртвите. Кога жртвата е дете, ЦСР нема потреба од согласност од родителот или старателот за да преземе дејство и водени од најдобриот интерес на детето може привремено да го ограничат или да го забранат контактот со родителот/те, без оглед на неговите обврски кои потекнуваат од Законот за семејство и Законот за правда за децата.

Понатаму, Законот воведува мулти-ресорски професионален тим од претставници на релевантни ЦСР, полиција, здравствени институции и релевантни граѓански организации, кој подготвува „План за безбедност“ со мерки и активности со кои ќе му се помогне на детето жртва. Можната содржина на планот не е уредена со закон.

Законот пропишува листа на временни мерки на заштита, како што се „отстранување на сторителот надвор од семејното живеалиште“ и „забрана за сторителот да контактира или да се приближи до семејното живеалиште или училиштето на жртвата“. Судот одлучува за времените мерки по поднесок од соодветниот ЦСР, МВР и жртвата (родител или правен заштитник кога жртвата е дете), за овие мерки се одлучува и се спроведуваат по итна постапка. Сепак, постојат неколку празнини, особено кај мерката „отстранување на сторителот од семејното живеалиште“, бидејќи законот не обезбедува место каде би престојувал сторителот и нема механизам кој ќе гарантира дека нема да се врати во живеалиштето откако ќе си замине полицијата.

Краткото поглавје за превенција утврдува широки обврски за ресорните министерства и ЕЛС да спроведат превентивни мерки кои не се детално наведени: промоција на вредности кои се засноваат на ненасилство, мирно решавање на конфликти и родова рамноправност; рано образование на децата; советување; континуирана обука на службениците; и кампањи за подигнување на свеста.

Законот за социјална заштита ги регулира правата на социјална заштита, мерки, институционална и вон-институционална социјална заштита од страна на јавни и приватни институции. Вработените во јавните и приватните институции за социјална заштита мора да се здобијат со лиценца и да поминат низ редовен мониторинг и ревизија.

ЦСРи се клучни институции во системот на социјална заштита, обезбедуваат опширен опсег на услуги и превентивни активности кои се однесуваат на проблемите во животот, брачни проблеми, родителски односи, односи во семејството и специфични услуги за жртви на семејно насилство и трговија со луѓе.

Законот предвидува неколку видови на профили кои обезбедуваат социјална помош, тесно поврзани со ЦСР; дневни центри за деца од улица, центри за жртви на семејно насилство, центри за жртви на трговија со луѓе, терапевтски здруженија, домови за мали групи, згрижувачки семејства и советувалишта. Овие центри обезбедуваат различни услуги, како што се дневен и привремен прием и сместување на жртви, советодавни услуги, правна помош, исхрана, сместување, обезбедување хигиена и културни и забавни активности.

Законот предвидува ЦСРи кои го имаат пропишаниот професионален капацитет и дозвола од МТСП да работат на социјална превенција и обезбедување на услуги. Понатаму, МТСП може да обезбеди финансиски ресурси за оние ЦСР чии активности се спроведуваат под надзор и контрола на Министерството.

Кривичниот законик работи со терминот „дете жртва“ и го дефинира како секое лице под 18 години возраст, кое претрпело штета, вклучувајќи физички и ментални повреди, емотивна болка, материјална загуба или друга повреда, или ако неговите или нејзините основни права биле загрозувани како резултат од сторено кривично дело.

Децата жртви се посебно обработени кај кривичните дела за трговија со луѓе и сексуална злоупотреба, каде се предвидуваат построги казни за строителите⁴. Казните се предвидуваат и за службените лица кои во рамките на својата службена должност дознале за овие кривични дела, но не ги пријавиле.

Строго се забранети сериозно запоставување, злоупотреба или економска експлоатација на дете, со казна затвор од 5 до 10 години, во зависност од тежината на запоставувањето и последиците од ова дело.

Законот за основно образование и Законот за средно образование ја забрануваат телесната казна и психолошко малтретирање на учениците. Мониторингот и инспекцискиот надзор над училиштата е задача на Бирото за развој на образованието и Државниот инспекторат за образование кои спроведуваат професионален надзор и инспекции во училиштата. Кога детето насилно ќе се однесува на училиштето родителите

---

⁴ Листата на овие кривични дела вклучува „наведување на малолетник под 14 годишна возраст на сексуална злоупотреба или други сексуални активности“, а предвидената казна е од една до пет години затвор. Поврзано со овие казни е и забраната за вршење професија или деловна активност, или спроведување на должност (покрај затворската казна од 6 месеци) за кривично дело „полов напад на малолетник под 14 годишна возраст“ и „полова злоупотреба со злоупотреба на службена должност или овластување“, кога делото е спроведено од страна на професор, пружател на грижа, доктор или друго лице кое ја злоупотребува својата службена должност.

или старателите треба да посетат задолжително советување кај школскиот психолог или педагог.

Закон за работни односи го уредува вработувањето на децата, што е дозволено за „млади лица“, помлади од 18 годишна возраст и со добра здравствена состојба. Работните часови се ограничени и работодавачот мора да го заштити младото лице од економска експлоатација и работа која може да има негативно влијание врз нивната безбедност, здравје, физички, ментален, морален или социјален развој или тоа би го загрозило нивното образование. Забрането е вработување на лица помлади од 15 години, со исклучок на надоместок за учество на активности, кои по својот опсег и карактер не влијаат негативно на здравјето, безбедноста, развојот и образованието, како што се културни или уметнички активности, спорт или рекламни активности. Работодавецот не смее да го користи методот на награда за да го зголеми обемот на работа со кој би се загрозиле безбедноста и здравјето на младото лице.

Клучни политики и национални координативни тела

Националната комисија за правда за децата во Република Македонија⁵, оформена во 2007 г. од страна на Владата на Република Македонија, има овластување да: ја следи состојбата на правата на децата во земјата; континуирано да го следи спроведувањето на Националниот акционен план за правата на децата во Република Македонија 2006-2015, како и Конвенцијата за правата на детето на Обединетите Нации; по барање на Владата да подготви материјали за тематски сесии наменети за развој во областите поврзани со детски права и да одреди годишни приоритети во согласност со Националниот акционен план за правата на децата и да го следи спроведувањето на годишните приоритети за правата на децата, усвоени од страна на Владата.

Со оваа комисија претседава генерален секретар од Владата, а членовите кои ги назначува Владата доаѓаат од МВР, МП, МНР, МЗ, МОН, МТСП, МК, Агенцијата за млади и спорт, Државното биро за статистика, Генералниот секретаријат и Секретаријатот за европски прашања. Во работата на Националната комисија се вклучуваат и претставници од канцеларијата на правобранителот, УНИЦЕФ и граѓанските организации.

Инструментот на генералната политика кој ги поставува приоритетите во однос на децата е **Националниот акционен план за деца (НАПД)** кој беше усвоен во 2005 и ги утврдува општите и стратешките цели за период од 10 години.

Комисијата моментално не е активна и нема податоци за динамиката на состаноци, извештаи или активности или било каква координативна или надзорна активност.

---

⁵ <http://www.nkpd.gov.mk/>

СЕКТОРСКИ ПОЛИТИКИ

СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА

Министерство за труд и социјална политика (МТСП)

МТСП има мандат да креира политики и стратегии за превенција и социјална заштита, како и да развива вон-институционални форми на заштита за ранливите групи на граѓани. Помеѓу широкиот опсег на приоритети на Министерството, поврзани со насилството врз децата е спроведувањето на развојна социјална безбедност преку обезбедување на социјална заштита; заштита на деца; еднакви можности за жените и мажите; и заштита и превенција на сите форми на дискриминација.

Клучни оддели кои работат на прашања поврзани со насилството врз децата, кои се тесно поврзани со релевантните Национални координативни тела се: Оддел за еднакви можности (составен од две одделенија, а едно одделение – Одделение за родова еднаквост работи на трговија со деца); Оддел за социјална заштита (составен од 10 одделенија, од кои 2 работат на насилство врз децата – Одделение за социо-правна заштита на деца и семејствата, кое работи на злоупотреба и запоставување на деца и сексуална злоупотреба на деца и педофилија и Одделение за социјална инклузија, кое работи на семејно насилство и деца на улица)⁶ и Оддел за детска заштита (составен од 3 одделенија)

МТСП ја дефинира политиката за социјална заштита преку два клучни документа: **Националната програма за развој на социјалната заштита 2011 – 2012** и **Националната стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната ексклузија во Република Македонија 2010-2020**. И двата документа работат со широк опсег на социјални прашања, вклучувајќи ги реформите на институционалната грижа за деца. Програмата и стратегијата се залагаат за постепено воведување на вон-институционална грижа за деца и планираат пошироко воведување на згрижувачки семејства, дневни центри и засолништа. Вториот документ има поглавје за детска заштита каде конкретно се бара воведување на специјална заштита и мерки за третман за деца жртви на семејно насилство и сексуално насилство.

МТСП усвои **Мултидисциплинарен протокол за работа со (идентификација и упатување) деца на улица/улични деца** и организираше мрежа на дневни центри за деца на улица (како организациски единици на надлежните ЦСР) во Кисела вода, Скопје (моментално згрижува 20 деца), Автокоманда, Скопје (моментално згрижува 23 деца) и Битола

---

⁶ Овој оддел е одговорен за системот на социјална заштита, составен од: јавни институции за социјална заштита (јавни институции, меѓу-општински центри за социјална работа); Институт за социјална работа; дневни центри за деца на улица; дневен центар за зависници од дрога; времени засолништа за жртви на семејно насилство.

(моментално згрижува 10 деца). Времен дневен центар функционира во Охрид за време на туристичката сезона кога феноменот е присутен во градот.

Национални координативни тела, стратешки документи и протоколи

1. Национално координативно тело за заштита на деца од злоупотреба и негрижа, оформено во 2012, составено е од претставници од МТСП, МВР, МОН, МЗ, МП, правобранителот, АСЈО, Психијатриска клиника, Институт за ментално здравје на деца и млади, ИСР, УНИЦЕФ, СЗО, Првата детска амбасада Меѓаши, НВО „Среќно детство“. Мандатот на ова тело е да преземе превентивни мерки и да развива иницијативи и препораки за соодветни правни рамки и политики, да иницира соработка со релевантни чинители, да ја информира јавноста и да ја крева јавната свест за превенција на злоупотребата и негрижата за децата. Телото подготви **Протокол за активности на сите институции во процесот на превенција и заштита на децата од злоупотреба и негрижа**. Овој документ е сеопфатен, разработен и прецизен со јасно дефинирани цели и индикатори и шематски приказ на тоа како и кога треба да реагираат институциите.

Телото не произведе ниеден годишен извештај, а други активности покрај протоколот не можат да се оценат.

2. Национална комисија за превенција на семејно насилство, оформена во 2010 г., го координира донесувањето на политики и спроведувањето на **Националната стратегија за заштита од семејно насилство 2012 – 2015**. Телото е составено од претставници од МТСП, МВР, МП, МЗ, МОН, ИЈЗ и Националната мрежа за ставање крај на насилството против жената и семејното насилство.

Стратегијата е втора од ваков вид и се надградува на резултатите постигнати од рамките на претходните документи во периодот 2008 – 2012. Во однос на пружањето на услуги на жртвите, усвојувањето на **Амбрела протокол за работа со случаи на семејно насилство** во 2010 е многу важно, бидејќи дава напатствија за сите надлежни институции во системот на идентификација, превенција и третман на последиците од семејното насилство (СН). Сепак со усвојување на Законот за превенција, одвраќање и заштита од СН, нов протокол треба да се усвои до средината на 2015 г.

Тековната стратегија се фокусира на најранливите категории на жртви, особено деца кои се соочуваат со повисока ранливост, цели кон проширување на мрежата на советувашишта за психо-социјален третман на деца и мрежата на советувашишта за родители и деца. Стратегијата предвидува услуги како што се: засолништва за жртви на СН достапни во Скопје, Битола, Кочани и Свети Николе, управувани од надлешните ЦСР; едно советувашиште за родители и деца и советувашишта за работа со сторители на СН, управувани од ЦСР Скопје. Овие вклучуваат развој на веб портал за СН, управуван од МТСП,

каде граѓаните можат да добијат информации за достапните услуги: <http://www.semejnonasilstvo.org.mk/>.⁷

Динамиката на состаноци на координативното тело и на тековните активности не може да се процени, нема записници од состаноци и не е издаден годишен извештај за 2013г. За време на интервјуата се установи дека во најголем дел од 2013 г., координативното тело работело на подготвување на новиот Закон за превенција, одвраќање и заштита од семејно насилство, но не може да се утврди дали се исполнети и други цели од стратегијата.

3. Национално координативно тело за спроведување на Акциониот план за превенција и спречување на сексуалната злоупотреба на деца и педофилија 2009-2012, оформено во 2008г. и составено од претставници од релевантните министерства и невладини организации, каде целокупните активности ги координира МТСП.

Генералните цели и планот беа да се намалат и менаџираат последиците на сексуалната злоупотреба преку подигнување на свесноста, превентивни мерки, координирана и ефикасна заштита, помош, рехабилитација и реинтеграција на децата – жртви на сексуална злоупотреба. Телото го подготви **Протоколот за работа со случаи на пријавена сексуална злоупотреба на деца и педофилија** кој има повеќе-ресорски пристап и дава напатствија за сите надлежни институции: полиција, ЦСР, здравствени установи, образовни институции, судски власти, граѓански организации.

Нов Акционен план за 2014 и 2015 беше усвоен во јануари 2014. Сепак, нема достапни податоци за активностите на Координативното тело и динамиката на состаноци, нема објавени извештаи и не може да се процени статусот на имплементација.

4. Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и нелагални мигранти и нејзината Подгрупа за борба против трговијата со деца, оформени во 2003 г. работат на превенција на трговија со деца и подобрување на заштитата на детето жртва, како и на координацијата на соработката помеѓу релевантните учесници. Членовите на под-групата се претставници од МВР, МОН, МТСП, Правобранителот, УНИЦЕФ, Меѓународната организација за миграција (МОМ), Организацијата за безбедности и соработка во Европа (ОБСЕ), Меѓународниот центар за развој на политики за миграција, ГИЗ, и НВОте „Среќно детство“, Отворена порта – Ла страда Македонија“, „Еднаков пристап“. Канцеларијата на националниот координатор, оформена во 2007 г., и обезбедува техничка помош и логистичка поддршка на Националната комисија.

Националната стратегија за борба против трговијата со луѓе и акциониот план (за деца) 2013-2016 е трет последователен стратешки документ, каде се поставуваат приоритети, се дефинираат задачите за надлежните институции и има за цел да ги подобри услугите за жртвите на трговија со луѓе. Новините воведени со овој документ се формирање на локални комисии за борба против трговијата во соработка со ЕЛС; формирање на мобилни тимови

---

⁷ Оваа веб страна не е редовно ажурирана. Последниот нов настан е од 2010.

за идентификација, помош и поддршка на потенцијалните жртви и групи во ризик; зголемена ефикасност преку развивање на индикатори за идентификација на децата жртви преку вид на експлоатација; развивање на превентивни мерки преку испитување на причините за „новите видови“ на трговија со деца (трудова експлоатација, просјачење, приморување на брак).

Механизмот за борба против трговија во земјата исто така го вклучува Националниот известувач и Националниот механизам за упатување (НМУ) за жртви од трговија со луѓе. Првиот е одговорен за следење на севкупната активност во секторот и прибирање и анализа на податоци (квалитативни и квантитативни информации) за пошироки прашања поврзани со трговијата со луѓе во контекст на превенција, заштита и гонење.

Националниот механизам за упатување (НМУ) е клучен механизам во борбата против трговија со луѓе, кој од оформувањето во 2005г. работи под закрила на МТСП. Канцеларијата на НМУ има мандат да обезбеди соодветна идентификација, помош и заштита, врз основа на меѓународните стандарди за човекови права, за сите жртви од трговија со луѓе, а особено децата. Механизмот е зајакнат со развивање на **Стандардни оперативни процедури за работа со жртви од трговија со луѓе** во јануари 2008, со цел да се регулира методот на соработка помеѓу учесниците на локално, национално и транс-национално ниво.

Комисијата редовно произведува годишни извештаи, а годишниот извештај за 2013 е сеопфатен и дава елабориран преглед за сите спроведени активности.

Институт за социјална работа (ИСР) и Центри за социјална работа

Институт за социјална работа

Институтот за социјална работа има мандат да го проучува општествениот феномен и проблеми и да промовира социјални активности. Неговите клучни активности вбројуваат: проучување на социјалните феномени и проблеми во полето на социјалната грижа и социјалната работа, предлагање мерки за социјална заштита и социјална работа, подготвување стандарди и норми за работа и профили на вработени во институциите. Во изминатите 5 години ИСР вовеле неколку новини со кои се подигна стандардот на работа на Институтот и центрите за социјална работа. Мандат на Институтот е да обезбеди континуирана обука на професионалните кадри, а од 2010 е усвоен наставен план, кој редовно се ажурира. Обуките се задолжителни и се основа за издавање и обновување на лиценците за стручните лица во центрите. Програмата за издавање лиценци стартуваше во 2011 и сеуште е во функција.

ИСР разви систем на мониторирање и евалуација врз основа на кој редовно се ажурира наставната програма. Вработените во Институтот вршат редовен надзор на терен, разговори со стручните лица од центрите и евалуација на поединечни случаи. Преку идентификација на грешките кои се повторуваат, нови видови на случаи и проценка на капацитетите на вработените во центрите, Институтот може да развие модули за обука врз

основа на потребите. Институтот исто така ја користи базата на податоци LIRIKUS⁸ каде се регистрираат сите случаи. Понатаму, мониторирањето и евалуацијата и соодветното користење на научените лекции доведе до систематизација на стандардите и процедурите во 2014 г. и воведување на „управувањето со предмети“.

Во однос на услугите за деца жртви на насилство, ИСП разви веб портал со достапни информации и можност да се пријави сексуална злоупотреба (www.stop-pedofilija.org.mk) и регистар на педофили (www.registarnapedofili.mk).

Центри за социјална работа (ЦСР)

ЦСР се клучни при обезбедување социјална заштита за деца. Тие имаат широки капацитети и мандат да обезбедат услуги, да го следат спроведувањето на услугите и се вклучени во секоја фаза на процедурата која се однесува на деца жртви на насилство. Сите релевантни инструменти им даваат мандат на центрите да поведат, активно да учествуваат (координираат) и да ги следат процедурите кои се однесуваат на децата. Исто така, центрите се активни и пред судовите во сите предмети каде се вклучени деца.

Има вкупно 30 центри за социјална работа во Македонија⁹, каде се вработени вкупно 1012 лица. Од нив 882 работат во центрите, а останатите 130¹⁰ се распоредени во дневните центри. 401 лице од вработените во центрите се стручни лица¹¹ (социјален работник, педагог, правник и социолог) и 481 се административен персонал. Има 206 социјални работници, 70 правници, 56 психолози и 25 социолози. Од нив, 179 се лиценцирани стручни лица¹².

ИСП ја следи и евалуира работата на стручните лица во центрите, но организацискиот акт (број и вид на оддели) и систематизацијата (работни места), врз основа на проценката на потребите ги одобрува Владата и го усвојува управниот одбор на ЦСР.

За време на интервјуата¹³ се увиде дека вработените во центрите имаат проблем при имплементацијата на разните протоколи кога работат со деца жртви. На пример, кога детето е жртва на семејно насилство, запоставено е и е сексуално злоупотребено, 3 различни протоколи може да се применат, а вработените од 2 единици (СН и сексуална злоупотреба) може да креираат досие и да управуваат со случајот. На ЦСР им недостасуваат ресурси, како што се соби по мерка на детето каде би можеле да го интервјуираат детето и засолниште за деца, каде би се обезбедила соодветна психотерапевтска помош.

---

⁸ За време на интервјуата се увиде дека LIRIKUS не е лесен за користење и регистрирањето на случаите одзема многу време. Оваа алатка моментално се ажурира.

⁹ Види Прилог II.

¹⁰ Нема поделени податоци по центри.

¹¹ Законот ја пропишува можната специјализација за вработените на центрите: дипломиран социјален работник, андрагогист, педагог, правник, економист, доктор, наставник за специјално образование, логопед, специјален едукатор за психологија и социологија.

¹² Види Прилог II.

¹³ Се одржаа две интервјуа со 3 стручни лица од центрите за социјална работа. Центарот од Скопје покрива 60% од предметите на насилство врз децата.

Понатаму, соработката со другите институции е делумно ограничена: училиштата не се волни да пријават насилство, а дури и кога ќе пријават случај по телефон, вообичаено одбиваат да поднесат писмена изјава. Соработката е подобра кога пријавувањето на насилство доаѓа од друг извор, а од училишните власти се бара да помогнат во фазата на следење на детето жртва.

Соработката со здравствените институции е на моногу ниско ниво. Во однос на пријава добиена од здравствените институции, само еден случај е пријавен во Скопје во изминатите 4 години. Во однос на пружање здравствени услуги, ситуацијата е дури полоша, бидејќи центрите немаат листа на одредени доктори каде може да се однесе детето жртва за да добие медицински третман и форенсичко испитување за прибирање на докази кои може да се употребат на суд. Во пракса стручните лица од центрите бараат од родителите/стартелите да го однесат детето кај матичниот лекар, што е проблем само по себе ако родителите се сторители на насилниот чин. Покрај тоа, во зависност од снаодливоста и мотивацијата на вработените, се користат лични контакти со здравствени работници и други неофицијални канали.

Соработката со полицијата е одлична, но за време на интервјуата се забележа дека се потребни повеќе инспектори кои работат со деца.

Клучни проблеми:

- **Три различни оддели и три различни единици на МТСП работат на насилството врз децата.**
- **Постојат четири¹⁴ координативни тела кои имаат мандат да работат на областа на насилство врз децата. Постои преклопување во нивните мандати, дуплицирање на напорите и недостаток на координација помеѓу координативните тела.**
- **Спроведувањето на стратегијата не се следи сеопфатно. Само едно тело има објавено сеопфатен извештај за 2013.**
- **Постојат пет тематски протоколи за работа со деца жртви на различен вид на насилство. Сепак, сите протоколи ги вклучуваат истите учесници (ЦСРи, полицијата, здравствените работници, едукаторите). Протколите се подготвени од различни тимови и не се сосема комплементарни во однос на јазикот и прецизноста. Ова создава конфузија при работата на терен и го оневозможува пружањето на услуги за децата жртви на насилство.**
- **Различни одделенија цо ЦСР работат на насилство врз децата.**
- **Внатре-институционалната соработка при пружањето услуги за деца жртви на насилство не е задоволителна.**

---

¹⁴ Вкупно пет, вклучувајќи го и Националниот совет за превенција на малолетничка деликвенција опфатен под поглавјето Правда.

ЗДРАВСТВО

Системот на здравствена заштита во земјата е организиран на три нивоа: примарно, секундарно и терцијално ниво. Здравствените услуги се обезбедуваат во здравствените амбуланти, здравствените центри, општи и специјални болници, клинички болници, универзитетски клиники и институти.

Примарната здравствена заштита е организирана и се спроведува на општинско ниво, додека секундарната е организирана на регионално ниво. Втората е специјализирана здравствена заштита која се пружа во општи болници, клинички болници, специјализирани болници, поликлиники и центри за јавно здравје и општи институции за рехабилитација. Терцијалната здравствена заштита е највисоко специјализирано ниво на пружање на услуги и вклучува 29 универзитетски клиники и 12 институти, 3 специјализирани болници (за белодробни заболувања кај возрасни и деца и психијатрија), Институтот за здравствена рехабилитација и Институтот за јавно здравје.

Законот за здравствена заштита и Законот за заштита на правата на пациентите го регулира системот на здравствена заштита и права на пациентите да добијат медицински третман. Пристапот до здравствена заштита за деца е загарантиран по дозвола на родителиот или стартелот, а во итни ситуации по согласност на два доктора со соодвента хируршка/медицинска специјализација. Во пракса тоа значи дека ако дете жртва се обрати до здравствена установа и пријави насилно дело, докторите не смеат да му обезбедат здравствени услуги.

Вкупниот број на здравствени работници во земјата е 27462, од кои 2085 се доктори по општа медицина, 78 се од трудова медицина, 371 се педијатри, 70 се доктори по школка медицина за школки деца од 7–18 години, а 322 се гинеколози¹⁵.

За да се стане доктор потребно е да се заврши соодветно образование (медицински факултет, државен испит и специјализација) и да се поседува лиценца издадена од Докторската комора. Лиценцата важи за период од 7 години, а нејзиното обновување зависи од континуираната едукација. Секој доктор треба да собере 20 поени годишно од разни обуки, конференции, симпозиуми и работилници. Вредноста на овие настани се проценува и сертифицира од Докторската комора. Вообичаено обуките ги организираат професионални организации на здравствени специјалисти (пр. Организација на гинеколози) или меѓународни организации присутни во земјата (пр. Светска здравствена организација) но, не постои систематизиран регистар на обуки, нема сеопфатна проценка на потреби и обуките се организираат на ад-хок основа. Не постојат комплетни и кохерентни податоци за капацитетите на здравствените работници во однос на обука за работа со деца жртви на насилство; оттука, тешко е да се процени целосниот капацитет на здравствениот

---

¹⁵ Вработени во здравствените институции во Република Македонија, Институт за Јавно здравство, 2012 г.

систем и бројот на обучени здравствени работници по територија и ниво на здравствени услуги¹⁶.

Понатаму, за време на интервјуата се утврди дека една од најбитните потреби на системот е да ги зајакне капацитетите на здравствената заштита со професионалци кои пружаат психотерапевтски услуги за деца жртви на насилство. Постои само една институција во секундарната здравствена заштита која работи со деца, тоа е Институтот за ментално здравје, лоциран во Скопје. Одделот за детска и адолесцентна психијатрија, при Психијатриската клиника во Скопје е институцијата која работи со деца во терцијалното ниво на здравствена заштита.

Друг проблем кој го блокира системот на правда за децата е недостатокот на обучени доктори форенсичари, кои би ги прегледале децата жртви и би сведочеле пред суд. Комората на форенсичари е телото кое ја обезбедува задолжителната обука за форенсичките експерти, но до сега не е организирана обука за преглед на деца жртви. Праксата покажа дека децата жртви на насилство не добиваат соодветен третман и се подложени за секундарна виктимизација од страна на необучен здравствен персонал.

Улогата на **МЗ** во здравствениот систем е да ги формулира и спроведе здравствените политики и да ја следи работата на здравствениот систем. Во однос на насилство врз деца, во 2014, МЗ објави насоки за водење на медицина заснована врз докази за: идентификација на деца жртви на физичко насилство; деца и домашно насилство; идентификација и работа со деца жртви на сексуална злоупотреба; третирање на насилството во образовен контекст. Овие напатствија, иако не се во колизија со веќе усвоените протоколи¹⁷ се причина за дополнителна конфузија кај здравствените работници. Дополнително, за време на интервјуата се увиде дека не била организирана обука за овие насоки.

Институтот за јавно здравје (ИЈЗ) според Законот за здравствени податоци е одговорна институција за прибирање и анализа на статистички здравствени податоци. Здравствените организации се законски обврзани да му испраќаат на ИЈЗ извештаи со референци за специфични здравствени состојби, користејќи ги МКД 10 здравствени кодови (вклучувајќи кодови за насилство и злоупотреба на деца) кои ИЈС ги анализира, ги следи трендовите и дава препораки за нови политики и ги изменува постоечките. Со тековните реформи и постепената компјутеризација на здравствените податоци, се овозможи компјутерско регистрирање на насилството на компјутерски сервер, а специјален софтвер врши споредба на податоците и за жртвите и за сторителите. Ова е пилот проект и не е целосно оперативен, но сепак им е достапен на сите доктори регистрирани во Комората на доктори. Интервјуата

---

¹⁶ Во 2010 г., под заедничката програма за семејно насилство „Зајакнување на националните капацитети за превенција на семејното насилство“ 1,560 здравствени работници (општи доктори, психијатри, гинеколози, доктори од брза помош) беа контактирани од страна на соодветните медицински здруженија и обучени да работат со жртви на семејно насилство и да го спроведат амбрела протколот со механизми за упатување при случаи на семејно насилство. Сепак, нема достапни податоци за тоа каде се стационирани овие здравствени работници (и во однос на територија, и во однос на ниво на здравствена заштита).

¹⁷ Види го поглавјето за социјална политика.

во ИЈЗ открија дека здравствените работници ниту ја користат оваа алатка, ниту пак имаат пракса да пријавуваат насилство (освен ако станува збор за сериозна повреда), бидејќи се плашат за својата безбедност или заради општествен притисок или стереотипи (особено за семејно насилство) одбираат да не се „мешаат“ во семејните работи.

Клучни проблеми:

- **Не постои кохерентен систем за обука на здравствени работници за тоа како да ги третираат децата жртви.**
- **Пристапот до здравствена заштита на децата жртви е попречен од барањата за родителска/старателска согласност.**
- **Нема обучени форензичари кои би ги прегледале децата жртви на насилство и би сведочеле пред суд.**
- **Докторите не ги проијавуваат случаите на насилство врз децата.**

ПРАВДА

Националниот совет за превенција на детската деликвенција ¹⁸ е национално координативно тело одговорно за развој на превентивни стратегии и програми за малолетничка деликвенција. Советот се состои од 15 членови од кои седум членови ги номинира Министерот за правда и се претставници од МП, МТСП, МОН, МВР, Канцеларијата на јавниот обвинител, Врховниот суд и Адвокатската комора; седум членови се избираат на оглас и се истакнати научници и професионалци кои работат на заштита на интересите на детето, со еден претставник од ГО која работи на детската заштита. Претставници од канцеларијата на јавниот правобранител и УНИЦЕФ учествуваат во работата како набљудувачи без право на глас.

Националниот совет ја усвои **Националната стратегија за превенција на малолетничка деликвенција** за периодот 2010 – 2020, чија цел е да постави стратешки насоки и приоритети за превенција на малолетничката деликвенција. Оваа стратегија има сеопфатен пристап и се залага за превентивни политики и мерки кои треба да се развијат и имплементираат со учеството на семејствата, училиштата, заедниците, медиумите, законодавната гранка и сите оние кои работат со деца во ризик. Стратегијата е повеќе-страна и работи на примарна, секундарна и терцијална превенција. Делот кој се однесува на примарна превенција од стратегијата, специфично се однесува на деца жртви на насилство и бара реанимација на фондовите за оштета за деца жртви на кривични дела (обезбедни од Министерството за правда) и зајакнување на психосоцијалните услуги за децата жртви.

Националниот совет подготвува годишни извештаи за својата работа и за состојбата на полето на детски права и малолетничка деликвенција, кои ги поднесува до Парламентот и

---

¹⁸ <http://www.dspmp.com.mk/>

Владата, Судскиот совет и Врховниот суд на Република Македонија. Законот за правда за децата ги обврзува овие институции да ги ревидираат извештаите и да преземат соодветни мерки и активности во согласност со нивните одговорности.

Во своите 5 години на постоење, Советот имаше проактивна улога, редовно се состануваше¹⁹ и подготви сеопфатни анализи (вклучувајќи и прибирање на податоци), проекти, кампањи за подигање на свеста, оформени мрежи и врски со партнерите (пр. деловната заедница) и разви препораки за подобрувања во полето (пр. Предлог амандмани за Законот за правда за децата кај одредбите за психосоцијални услуги кај децата во притвор).

Судство

Судскиот систем е повеќеслоен и се состои од 27 основни судови, 4 апелациони судови, Управен суд, Виш управен суд, и Врховен суд. Судиите во судовите ги назначува независен Судски совет по исполнувањето на неопходните општи и посебни критериуми, кои вклучуваат почетна и континуирана обука обезбедена од страна на Академијата за обука на судии и јавни обвинители (АСЈО). Вкупниот број на судии во земјата е 640.

Во 12 основни судови со проширена надлежност се оформени Совети за деца и вработуваат 42 судии кои работат на правда за децата, вклучувајќи предмети каде децата се во ризик или судир со законот. Апелационионите судови вработуваат 12 судии, а Врховниот суд, 5 судии кои работат со деца.

Законот правдата за децата предвидува Претседателот на судот да назначи советник (социјален работник, психолог или педагог), по предлог на ЦСР, кој треба да го советува Советот за деца во неговата работа. Сепак, ова барање не е исполнето во ниеден суд во земјата.

Како што е наведено во Законот за судови и Судскиот деловни, претседателот на секој суд на седница на судот го усвојува годишниот план за работа на судиите. Овој план ја дели организацијата на судот во посебни одделенија, вообичаено на граѓанско и кривично одделение. Судиите кои се распоредени во овие одделенија ја искажуваат својата преферирана област во согласност со нивното професионално искуство и обуките кои ги поминале на АСЈО. Праксата покажа дека постои континуитет во специјализацијата и дека нема значајни измени во избраните области. Судиите се правно обврзани да посетуваат континуирана обука, која ја обезбедува АСЈО, а на почетокот на секоја календарска година АСЈО дистрибуира календар на обуки на различни области и испецифични теми за кои се пријавуваат судиите, повторно врз основа на нивните преференци и теми од интерес²⁰.

За време на интервјуата се увиде дека бројот на судии кои работат на предмети од областа на малолетничка правда е доволен за бројот на предмети кои доаѓаат до судот. Судиите

¹⁹ 19 сесии во 2010, 12 сесии во 2011, 14 сесии во 2012 и 15 сесии во 2013.

²⁰ Види Прилог III за специјална обука од АСЈО во 2013 и 2014

треба да исполнат месечна норма на решени предмети, поставена на годишно ниво од страна на Судскиот совет (моментално 17 предмети месечно) и освен во о.с. Скопје 1, не е возможно судиите да ги исполнат нормите ако работат само на предмети од малолетничка деливенција.

Сепак, не само судиите кои работат на малолетничка деликвенција имаат работа со деца. Други кривични дела (каде детето е единствена или една од жртвите) и граѓански предмети (каде детето е заинтересирана странка) може да имаат потреба од сослушување на дете или друг вид на процесни дејства со деца. Ова значи дека потенцијално сите судии може да работат на предмети со деца, но судските практичари проценуваат дека овој број се движи помеѓу 250 и 300 судии.

Затоа, постои потреба од организирана, систематска обука за сите судии. До сега, АСЈО организирила серија на обуки, советувања и работилници. Во 2014, по усвојувањето на Законот за правда за децата, кој ги обврзува судиите кои работат на правда за децата да посетуваат на минимум 5 дена годишно специјализирана обука, АСЈО организираше 9 советувања за работа со деца жртви и сведоци на насилство, кои ги посетија вкупно 102 судии²¹. Сепак, не постојат податоци за специјализацијата на овие судии (дали работат на кривични или граѓански парници) или за судовите каде работат (и во однос на територија и ниво).

Канцеларија на јавниот обвинител

Канцеларијата на јавниот обвинител е независно тело, организирано во повеќе нивоа, како Јавен обвинител на Република Македонија, 4 Виши јавни обвинителства (за територијална надлежност на апелационите судови), основно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција, и 22 основни обвинителства (за територијалната надлежност на основните судови). Основните обвинителства кои ја покриваат територијата на основните судови со проширена надлежност формираа специјализирани одделенија за малолетничка деликвенција. Вкупниот број на обвинители во земјата е 270. Јавните обвинители работат на кривични предмет и вообичаено обвинители од повисоките обвинителства се специјализирани за предмети каде децата се сторители на кривични дела. Сепак, не постои специјализација за предмети каде децата се жртви или сведоци на кривично дело.

Јавните обвинители се обврзани според Закон за јавно обвинителство да следат континуирана обука која ја обезбедува АСЈО. Ова барање е наведено и во Законот за правда за децата, за јавните обвинители кои работат на правда за децата, да следат специјализирана обука најмалку 5 дена годишно. Во 2014 г., вкупно 31 јавен обвинител посети 9 советувања за работа со деца жртви и сведоци на насилство, но нема податоци за нивото и територијата која ја покриваат овие обучени јавни обвинители²².

---

²¹ Бројот се однесува за 2013 и 2014, по исвојување на Законот за правда за децата. Види Прилог III.

²² Види Прилог III за специјалната обука од АСЈО во 2013 и 2014.

Министерство за внатрешни работи

Министерството за внатрешни работи и неговото Биро за јавна безбедност се одговорни за спроведување на законот. Бирото е задолжено за националната полиција која е организирана територијално во осум сектори за внатрешни работи (Скопје, Битола, Велес, Куманово, Охрид, Струмица, Тетово и Штип).

Внатрешната систематизација на полицијата предвидува инспекторот за малолетничка деликвенција и семејно насилство (ИМДСН) да работи со децата жртви, деца во ризик и деца во судир со законот. Вкупно 51 полициски службеник ја има оваа титула низ целата земја. Стационарањето на ИМДСН во различни сектори за внатрешни работи се заснова на анализата на проценките:

Табела Број 1 – Сектори за внатрешни работи и инспектори за малолетничка деликвенција и семејно насилство	
СВР Скопје	20 ИМДСН
СВР Штип	4 ИМДСН (2 стационарани во надворешна канцеларија Кочани)
СВР Битола	5 ИМДСН (2 стационарани во надворешна канцеларија Прилеп)
СВР Струмица	4 ИМДСН (1 стационаран во надворешна канцеларија гевгелија и 1 стационаран во надворешна канцеларија Радовиш)
СВР Тетово	6 ИМДСН (2 стационарани во надворешна канцеларија Гостивар)
СВР Охрид	6 ИМДСН (1 стационарани во надворешна канцеларија Струга и 1 стационарани во надворешна канцеларија Кичево)
СВР Куманово	4 ИМДСН
СВР Велес	2 ИМДСН

СВР Скопје има специјален оддел за малолетничка деликвенција кој вработува вкупно 20 лица: 1 шеф, 5 главни инспектори, 4 самостојни инспектори, 5 виши инспектори и 5 инспектори.

Одредени полициски станици немаат ИМДСН и кога ќе се појави прашање од малолетничка деликвенција и семејно насилство, инспекторите за општ криминал работат на тие случаи. За време на интервјуто во МВР беше кажано дека овие инспектори се обучени да работат со деца и дека им е пракса при комплициран и многу сензитивен случај, да побараат помош

од ИМДСН од надлежното СВР. Сепак, интервјуата со жртви на семејно насилство²³ покажуваат дека кога станува збор за пријавување на овие видови кривични дела, жртвите во пракса се среќаваат со неколку полициски службеници пред да дојдат до ИМДСН. Жртвата прво треба да зборува со полицискиот службеник за прихват, потоа со инспекторот на должност, потоа со главниот инспектор и конечно со ИМДСН. Ова е јасен индикатор дека бројот на ИМДСН не е соодветен и треба да се зголеми.

Вкупно 42 инспектора за превенција работат на превенција на насилството против децата и малолетничка деликвенција. Сите 8 СВР имаат 4 позиции посветени на превенцијата, од кои 1 позиција за „главен инспектор за превенција“ и 3 позиции за „самостојни инспектори за превенција“

Не постојат специфични механизми за специјализација и секој сектор врши своја интерна проценка на потребите и обука за време на работа. Законот за правда за децата предвидува специјализирана обука од најмалку 5 дена годишно за службениците од МВР, но не може да се утврди дали е обезбеден буџет за оваа обука или дали центарот за обука на МВР има капацитет да ги спроведе потребните обуки.

Јавен правобранител

Јавниот правобранител, или Омбудсман²⁴, е воспоставен со Уставот и уреден со Закон за Омбудсман (Службен весник на Република Македонија бр. 60/03, 114/2009) ги штити уставните и законските права на граѓаните, кога им се загрозени од страна на органите на државната администрација и други органи и организации на јавните власти.

Јавниот правобранител има посебен Оддел за заштита на правата на децата, кој е раководен од страна на Заменик јавниот правобранител и има 2 вработени (1 социјален работник, 1 правник). Понатаму, шест регионални канцеларии исто така, имаат капацитет да работат на проблеми поврзани со децата.

Овластувањата на Омбудсманот, во однос на специфичните услуги е проследувањето на петиции, кои можат да бидат поднесени од деца, родители или старатели, институции, организации или на иницијатива на Заменик јавниот правобранител, по прием на информација за нарушување на права на детето. Ограничувањата на неговиот мандат го ограничуваат опсегот на услуги кои може да ги обезбеди, на пример, Омбудсманот нема истражни капацитети за да ги оцени фактите на терен; нема капацитети да се ангажира во директна работа со детето кое има потреба итн.

---

²³ <http://www.youtube.com/watch?v=ChwocBsef5E>

²⁴ <http://www.ombudsman.mk/>

Омбудсманот може да обезбеди информации и да објави специјални извештаи за децата, засновани врз континуираниот мониторинг и да посети релевантните образовни, здравствени и институции за социјална грижа кои работат со деца.

За време на интервјуто се утврди дека Канцеларијата на Омбудсманот има проактивен пристап и блиску соработува со МТСП и доставува мислења и коментари во создавањето на политики²⁵. Канцеларијата има блиска соработка и со други партнери како ОБСЕ, МВР и МОН, особено на превентивни активности.

Адвокати

Законот за детска правда предвидува дека правното застапување и присуството на адвокат е задлжително во сите судски постапки против дете, вклучувајќи ги и пред-судските постапки пред ЦСР и МВР. Родителите или старателите имаат право да го изберат адвокатот, но ако не го направат тоа, ЦСР ќе им назначи адвокат од листата на адвокати подготвена од Адвокатската комора. Трошоците за претставување ќе ги покријат родителите, или старателите, но ако не можат да го направат тоа, адвокатот ќе добие надомест од државниот Буџет во согласност со Законот за бесплатна правна помош. Проблем со користењето на ова право е тоа што родителите имаат 5 дена да докажат дека нивниот месечен приход е под просечната месечна плата, за што праксата покажа дека е многу краток рок²⁶.

Ова право на правно застапување, декларативно им е загарантирано на децата жртви и сведоци на кривични дела. Како и да е, постои правна празнина затоа што надоместокот за ова застапување не е елабориран во Законот за детска правда, ниту е покриен со Законот за бесплатна правна помош. Во пракса ова значи дека правното застапување нема да биде обезбедено за дете жртва чии родители се сторители на кривичното дело, или не можат да си дозволат адвокат.

Адвокатската комора е професионално тело, кое издава лиценци за адвокати и ги потврдува со континуираното посетување обуки на што се обврзани адвокатите според Законот за адвокатура. Понатаму, ова тело со законот за детско право е обврзано да изготви список на адвокати кои ги исполнуваат законските барања од 5 дена годишно обука за работа со деца, од кој Судот или ЦСР ќе одредат правен застапник²⁷. Во однос на обуките, Адвокатската комора нема организирано²⁸, било какви активности за подготвување на адвокатите за работа со деца, но АСЈО ги покани на сите настани во 2014. Податоците за

---

²⁵ Претставници на Омбудсманот се членови на Националната комисија за превенција на семејно насилство; Националната комисија за превенција на сексуално злоставување на деца; Национална подгрупа за борба против трговија со деца, Национална комисија за права на детето, учествува во работата на Националниот совет за превенција на детска делинквенција.

²⁶ Интервју во Фондацијата отворено општество Македонија, проект Пристап до правда

²⁷ списокот е подготвен и има 306 адвокати.

²⁸ Во 2010 МП и УНИФЕМ организираа обука за членовите на Адвокатската комора за давање правна помош на жртвите на домашно насилство. Беа обучени 34 адвокати.

посетеноста кои ги добивме од АСЈО, покажуваат дека ниеден адвокат не уествува во обуките за работа со деца и детска правда во 2013 и 2014.

Медијација

Медијација како облик на вонсудско решавање на случаи, за кривично дело казниво со затворска казна до 5 години, е воведена со Законот за детско право. Јавниот обвинител, по информирањето и добивањето на писмена согласност од детето и неговиот, или нејзиниот застапник и советодавач, а и оштетената страна, може да ги упати страните на постапка на медијација. Законот не е јасен дали оваа можност е на располагање за сите категории на деца кои се покриени со законот, вклучувајќи ги децата во ризик, децата во судир со законот и децата жртви на кривично дело.

Законот бара одбраниот медијатор да ги исполни барањата од Законот за медијација и да биде обучен за медијација за деца. Законот за медијација од 2013 вовеле драстични измени во системот на медијација и вовеле ново тело – „Одбор за обезбедување, мониторинг и евалуација на квалитетот на работењето на медијацијата“ – кој треба да издава дозволи за медијатори, да води Регистер на медијатори и Обучувачи на медијатори и да ги одобрува обуките. Откако беше основан Одборот во септември 2014, не се достапни податоци за вкупниот број на медијатори и дали наставната програма на обуките ќе вклучува и специјализирани обуки за работа со деца. Сепак, логично е да се претпостави дека некои од медијаторите кои биле лиценцирани според претходната законска рамка ќе продолжат да работат на медијација, а професионалната специјализација која беше достапна во минатото, како што е обуката за 28 медијатори за работа на предмети со деца, спроведена во 2011, ќе биде спроведена и во иднина.

Во 2013, ниеден случај од Законот за детска правда не беше решен со медијациска процедура²⁹.

Клучни проблеми:

- **Со оглед на можноста сите судии и јавни обвинители потенцијално да работат на случаи во кои се вклучени деца, АСЈО треба да овозможи задолжитена обука за работа со деца.**
- **Бројот на ИМДСН не ги задоволува потребите за децата жртви. Обуките на полициските службеници не се континуирани и систематизирани.**
- **Бесплатното правно застапување не е обезбедено за децата жртви и сведоци на кривични дела.**

---

²⁹ Годишен извештај на Националниот совет за превенција на детска деликвенција 2013.

ОБРАЗОВАНИЕ

Образовниот систем во Македонија има трослојна логика: задолжително основно и средно образование и високо образование. Вкуниот број на училишта е 359 основни и 103 средни училишта.

МОН е компетентното министерство кое создава и усвојува политики, го усвојува наставна програма за предшколските, основните и јавните средни училишта (по предлог од Бирото за развој на образованието) и го следи нивото на нивно спроведување.

Во рамки на неговиот мандат и напори за намалување на насилството во образовните установи, МОН ја разви **Националната стратегија и насоки за училишта без насилство 2012 – 2015**. Стратегијата има за цел достигнување на еднакви можности за сите деца, како и не-дискриминација; ненасилна средина и ненасилно разрешување на конфликти; почитување и промовирање на правата и одговорностите на учениците, наставниците и родителите и да ги охрабри да преземат одговорност за своите избори, грижа за другите во заедницата и во средината. За таа цел, беше усвоен **Протокол за безбедност и справување со ученици во случаи на насилство 2012**, кој ги поучува учителите како да го идентификуваат насилството и типовите на насилство во училиштата, како да го сопрат насилството, да спроведат превентивни мерки и да ја набљудуваат атмосферата по завршување на насилството.

Како и да е, во големата структура и мандатот на МОН не постои ни еден извор за прибирање податоци за резултатите од стратегијата и другите активности кои се насочени кон различни типови на насилство кои не мора да се случуваат на училиште (СН, сексуално злоставување итн.). За време на интервјуата се утврди дека во последните 5 – 10 години се спроведени значаен број на активности, кампањи и обуки за наставниците³⁰, но нема последователни активности на завршените проекти, ни сеопфатна база на податоци од обуките. Ниту МОН, ниту Бирото за развој на образованието не можеа да дадат преглед на нивото на спроведување на релевантните стратегии и тековната состојба во однос на обучените едукатори, бројот на жртвите, пријавените случаи³¹.

---

³⁰ На пример: Во рамки на проектот „Да се ослободат училиштата од насилство“ (спроведен во 2010 од страна на УНИЦЕФ), 1384 наставници од 336 основни училишта беа обучени на методите, принципите и начините за справување со училишно насилство; МТСП, ИСР, ЦСР, во 2011 – 2012 организираа работилници за сексуално злоставување на децата и педофилија во вкупно 156 училишта (125 основни и 31 средно училиште), од кои 59 училишта (45 основни и 14 средни) лоцирани во Скопје; во 2013 – 2014 МТСП во соработка со Црвениот крст на Република Македонија спроведоа кампања насловена „Со образование и знаење до превенција на сексуалното злоставување и педофилијата“. Тие подготвија образовен леток кој беше дистрибуиран во 200 основни и средни училишта. Во продолжение, беа организирани вкупно 187 информативни работилници на кои учествуваа 4941 професионални припадници на училишниот персонал, ученици и родители.

³¹ Види го поглавјето за ЦСР каде што е наведено дека случаите на насилство врз децата, се ретко пријавувани од страна на училиштата.

Понатаму, законите не уредуваат јасна обврска за училиштата да ги забележуваат и пријавуваат сите инциденти кои вклучуваат насилство и злоупотреба. Овој вид обврски се наоѓаат во стратешките документи и протоколи за акција. Сепак, разни протоколи предвидуваат слични задачи за вработените во училиштата, кои доколку се спроведат можат да предизвикаат конфузија и дуплирање на работата. На пример, според амбрела протоколот за домашно насилство, училиштата се обврзани да основаат „тимови за заштита на учениците“, а Националната стратегија за училишта без насилство бара од училиштата да оформат „Тимови за намалување на насилството во училиштата“. Станува нејасно дали тоа треба да се посебни тимови, или еден тим. Ако е точно првото, како ќе се одлучи кои членови од кој тим ќе добијат обука. Ако е точно второто, зошто постојат различни насоки и обврски за тимот во два одделни стратешки документи.

Клучни проблеми:

- *Нема правна обврска во главните закони за основно и средно образование за пријавување на насилството. Оваа обврска е уредена во стратешки документи и протоколи, но праксата покажа дека училиштата ретко го идентификуваат и пријавуваат насилството против децата кое се случило надвор од објектите на училиштето.³²*
- *Многубројноста на стратешки и извршни документи создава некохерентност во работата на едукаторите во однос на заштитата и превенцијата на насилството во училиштата.*

ГРАЃАНСКО ОПШТЕСТВО

Постојат многу ГО кои работат на заштита на правата на децата. Сепак, ова поглавје се фокусира на оние кои обезбедуваат услуги за децата жртви на насилство и злоставување и деца во ризик од насилство. Овие ГО имаат двојна улога: најпрво, да иницираат, да ги променат и подобрат политиките и второ да обезбедат услуги за жртвите. Втората улога ги надополнува институциите на системот кои заради ограничените и неадекватните капацитети, не се во состојба целосно да одговорат на потребите на жртвите

1. Национална мрежа против насилство врз жената и семејно насилство³³ основана е во 2010 и има 20 членки ГО³⁴ кои се ангажирани во полето на превенција и справување со семејното насилство и се најактивните организации во земјата кои работат на родово засновано насилство. Мисијата на Мрежата е да ги координира активностите на организациите на граѓанското општество со цел да се подобрат политиките и праксите за справување со прашањето на насилство врз жената и семејното насилство³⁵. Меѓу другите активности се СОС линиите за информирање и поддршка на жртвите на насилство,

³² Види погоре во Поглавјето Социјална Политика, ЦСР

³³ www.glasprotivnasilstvo.org.mk

³⁴ Види Прилог IV

³⁵ Мрежата е членка на Националната комисија за превенција на семејно насилство.

упатување на жртвите на семејно насилство кон соодветните институции, поддршка и едукација на жртвите на семејно насилство, поддршка на финансиска самостојност на жртвите на семејно насилство, засолништа³⁶, кризни центри³⁷ и пружање на емоционална поддршка. Децата не се директни корисници на услугите и обично ги користат услугите кога придружуваат родител/старател кој е жртва. За време на интервјуата се утврди дека на организациите од мрежата им недостасуваат соодветни обуки за пружање на услуги на децата жртви. Тие имаат големо искуство во работењето со жени, но немаат ни финансиски ресурси, ни вештини за да даваат услуги на деца, особено не за многу потребното советување.

2. ХЕРА Асоцијација за здравствена едукација и истражување³⁸, основана во јануари 2000, работи на унапредување на човековите права во областа на сексуалното и репродуктивното здравје, засновано вр принципите на социјална правда и родова еднаквост и користејќи стратегии на застапување, образование и пружање на услуги и продолжителен и систематски развој и истражување. Во однос на децата, ХЕРА има одреден број активности: најпрво, „Сакам да знам“ младински центар за сексуално и репродуктивно здравје, со два објекти – клиника Водно и клиника Шуто Оризари, и второ, првиот Семеен центар во Скопје.

Младинскиот центар во неговите две станици, обезбедува гинеколошки прегледи и советување (дијагноза на сексуално преносливи инфекции, давање на терапија и контрацепција, ултразвук), дерматовенеролошки прегледи (дијагноза на сексуално преносливи инфекции и давање на терапија) тестирање за ХИВ, психолошко советување, консултација со колеги / консултација со педагог, дистрибуција на кондоми и едукативни материјали, советување за превенција на употреба на дрога, правна помош.

Првиот Семеен центар отворен во 2014 во соработка со Град Скопје и ко-финансиран од страна на Комерцијална Банка –Скопје, обезбедува специјализирано советување за семејства кои се засегнати од проблемот на СН. Услугите во Центарот се бесплатни и доверливи и се даваат од страна на професионален тим од 6 психотерапевти, кои преку психо-социјален третман ги зајакнуваат сите поединечни членови на семејството. Психотерапевтите работата во три екипи – за сторители, возрасни жртви и деца.

Во моментот, советување кај терапевт користат 64 корисници на услуга, а 19 завршиле со советувањето. Мнозинството, или 30 од нив, се жртви, 14 сторители, 20 деца под 18 години и 19 се други членови на семејството кои учествуваат во советувањето.

3. Отворена порта La Strada, основана во 2000, работи на превенција, грижа и директна поддршка на жртви и потенцијални жртви на трговија со луѓе.

---

³⁶ Во моментот ниедна членка на мрежата не нуди засолниште.

³⁷ Во моментот постојат два кризни центри, обата лоцирани во Скопје: „Надеж“ и „Организација на жени на град Скопје ОЖС“, кои можат да им дадат прибежиште на жени со нивните деца за период од 24 до 48 часа.

³⁸ hera.org.mk

Отворена порта / La Strada управува со државното засолниште (отворено од страна на МТСП во 2011) и дава програми за психо-социјална помош на жртви на трговија со луѓе. Засолништето за жртви на трговија со луѓе обезбедува сместување и помош на сите жртви на трговија со луѓе, како и на потенцијални жртви на трговија со луѓе: привремено сместување, бесплатна храна, облека и хигиенски средства, медицинска помош, правна помош, емоционална поддршка, психолошка и социјална помош, помош во добивање лични документи, односи со членови на семејството, обука/ професионални курсеви, помош при наоѓање работа по напуштањето на засолништето, контакти со странски НВО. Засолништето има 6 обучени професионалци и 2 волонтери.

Отворена порта раководи со СОС линија од 2002, тоа е единствената телефонска услуга во земјата која нуди информации, превенција и советување за граѓани, жртви на трговија со луѓе. Има два телефонски броеви кои се достапни секој ден, од 8 часот до 20 часот: +38922777070 и 0800 11111 (кој е бесплатен број за сите повици од Македонија). Услугите кои се нуда преку СОС линијата се од емоционална поддршка и психо-социјална поддршка, до основни правни совети и информации, како и помош кога некој е во неволја.

За време на интервјуата со претставници на Отворена порта беше потврдено дека персоналот кој е ангажиран мора да биде целосно подготвен да работи со деца, бидејќи повеќето жртви кои престојуваат во засолништето се помлади од 18 години (во 2013 од 15 жртви, 9 биле деца). Нивните вработени имале почетна обука спроведена од страна на МОМ и постојано следат други релевантни обуки.

Среќно детство, здружение за помош и поддршка на деца и семејства во ризик, блиску соработува со Отворена порта во пружањето на дневните поединечни и групни психо – едукативни и терапевтски активности и советување за сите жртви во засолништето, во завосност од потребите на секоја жртва. Во 2013 Среќно детство обучи 20 студенти за набљудување на децата од улица и апликација на индикаторите за препознавање на потенцијални деца жртви на трговија со луѓе за експлоатација на трудот³⁹. Битен партнер е здружението за еднакви можности **Еднаков пристап**, кое со проектот „Обезбедување на поддршка и услуги за жртви на трговија со луѓе и ранливи групи на локално ниво“, работи на подобрување на процесот на идентификација во три градови: Гостивар, Битола и Куаново, раководеше со мобилни екипи одговорни за идентификување, директна помош и поддршка на жртвите, нивните семејства и ранливите групи. Мобилните екипи спроведуваа идентификување и сместија 3 жртви на трговија со луѓе, една во центарот за странци и 2 во засолништето за жртви на трговија со луѓе.

4. Прва детска амбасада во светот Меѓаши, основана е во 1992, чија цел е заштита на децата и нивните права, како и зајакнување на граѓанското движење за детски права. Меѓаши има широк опсег на активности и услуги.

СОС линијата за помош е активна 20 години, секој работен ден од 8 до 17 часот, таа е алатка преку која децата пријавуваат насилство, или какво било ограничување на правата. Бројот

---

³⁹ Беа пронајдени 11 деца, од нив, за 3 имаше сомнение дека се жртви според воспоставената методологија за поврзување, а за 8 се претпоставуваше дека се жртви на економска експлоатација.

08000 12222 е бесплатен само доколку се бара од број на Т-хоум. На линијата работи еден психолог, кој нуди емоционална поддршка и основна правна помош, а по примањето на информација за насилство, го пријавува случајот во надлежниот ЦСР и полицијата.

Меѓаши, исто така, пружа психолошко советување во нивните простории. Оваа услуга ја пружа еден психолог кој обезбедува психолошка поддршка и препраќање до надлежните институции.

Дневниот центар за деца од улица од општина Аеродром, функционира од 2007 и работи од септември до јуни (затворен е за време на летото). Има капацитет за 20 деца и е управуван од 1 психолог и 2 волонтери. Центарот ги задоволува основните потреби (хигиена, облека и оброци), животните вештини, креативни работилници, заеднички работилници со родителите/старателите, помош за училишната работа⁴⁰.

5. Здружение за заштита на правата на детето (ЗПД)⁴¹, основано во ноември 1998, е организација чија главна цел е заштита на правата на детето. Во оваа насока, активностите на здружението се насочени кон воведување и спроведување на закони, политики и практики кои овозможуваат подобрување на добросостојбата на децата, заштита на правата и целосно учество на детето во општеството. Една од услугите која ја обезбедуваат е **Дневниот центар за деца од улица** во Шуто Оризари, кој беше отворен во февруари 2006. Центарот функционира со четиричлена екипа: социјален работник, психолог, педагог и училишен наставник. Услугите кои се обезбедуваат се од: основните потреби (хигиена, облека и обувки, оброци), медицинска заштита, заштита од економска експлоатација, емоционална и физичка грижа и заштита од злоставување и негрижа, вклучување во образовниот процес, како и помош и поддршка при училишните задачи.

Дневниот центар сместува вкупно 105 деца од ромската заедница кои се во социјален ризик, на возраст од 4 до 17 години. 88 оод нив се вклучени во редовниот образовен систем.

Дневниот центар започна со фондови од Светска банка во рамки на проектот за развој на општините, а во моментот зависи од месечната донација во износ од 60 000 денари од страна на приватната компанија Тинекс.

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Главната цел на мапирање беше да се открие како функционира системот за пружање на услуги на децата жртви на насилство, дали е ефикасен и кохерентен и дали има јасни улоги за сите вклучени актери. Недостатокот на интегрирани политики на оваа тема,

---

⁴⁰ Првиот предлог извештај беше напишан во летниот период, кога центарот беше неактивен. Во моментот на финализирање на извештајот, имаше спротивставени информации за тоа дали центарот работи, од таму, нема потврда за тоа дали децата ги користат услугите на центарот.

⁴¹ www.zpd.org.mk

предизвикува создавање на интертен систем којима неколку битни ограничувања. Постоенето на многу координативни тела, стратегии и протоколи, предизвикува забуну, дуплирање на напорите и ја попречува институционалната соработка. Надлежните институции и директно ангажираните се „изгубени“ во морето од документи и функционираат и соработуваат без да се повикуваат на нив.

Прибирањето податоци, одржувањето на бази на податоци за човечките капацитети и регистер на обуките остануваат сериозен проблем. На пример, процесот на проценка на капацитетите и специјализацијата на персоналот обучен за СН⁴² е предизвик затоа што не постои кохерентна база на податоци за тоа каде (во кој ЦСР, здравствена институтција итн.) работи обучениот персонал. Институционалната меморија се губи со прераспоредување на персоналот, а развојот на капацитетите и модернизацијата на оперативните процедури се неспроведливи без прецизна ситуациона анализа.

Сопственоста врз резултатите добиени преку спроведување на проекти⁴³ финансирани од донатори е проблематична. Ова, исто така, може да се препише на мноштвото на стратешки документи кои поставуваат многу задачи за институтциите без да го земат предвид нивниот основен мандат и капацитети за справување до повеќе одговорности.

Има недостаток од клучни услуги, како што е психотерапевтско советување и обучени медицинско форензички експерти за деца жртви на насилство.

Улогата на ГО е битна и нивните напори се многу добродојдени во времиња кога државниот систем не може да одговори на потребите на жртвите. Понатаму, проактивното однесување на ГО и воспоставувањето на добра соработка со владините тела може да редизвика реформи, модернизација и постојано подигнување на стандардите. Сепак, ГО не треба да го заменат, или да создадат паралелен систем на државниот. Континуитетот и одржливоста не може да се бараат од ГО, затоа што тие обично зависат од донаторите и функционираат според проектниот циклус.

Препораки:

1. Потребно е да постои координативно тело кое ќе работи на сите видови на насилство врз децата. Како и да е, ако оваа препорака не е остварлива заради веќе воспоставените

---

⁴² Беа спроведени следните обуки за СН: 559 професионалци од ЦСР, здравствени институтции, образовни институции, ЕЛС и ГО од 31 општина, обучени за повеќересорска работа со семејно насилство; 280 професионалци обучени за Амбрела протоколот за справување со случаи на семејно насилство; 30 професионалци од ЦСР обучени за стандардите при работа со жртви на семејно насилство; 15 вработени во ЦСР, ИСР обучени за советување на деца и мајки жртви на семејно насилство; 14 професионалци обучени за работа со сторители на семејно насилство; 160 полицајци, судии, обвинители и вработени во ЦСР обучени за координирани активности во случаи на семејно насилство.

⁴³ Веб страниците не се ажурирани, истечени акциски планови, нема последователни активности на имплементирани проекти, недостаток на координација меѓу партнерите.

механизми и разлики во тематскиот пристап, би требало барем да се спојат координативните тела за злоставување и негрижа и сексуално злоставување.

2. Потребно е да се ревидира рамката на стратешките документи. Се препорачува новите документи да бидат попрецизни, да се земат предвид капацитетите на вклучените институции и тела и брзо да се дисеминираат до соодветните институции.

3. Повеќесекторските протоколи треба да се ревидираат и да се спојат во еден документ. Новиот протокол треба да е прецизен, концизен и да одредува реалистични задачи за соодветните институции. Ова треба да е проследено со сеопфатен план за координирани обуки за имплементација.

4. Треба да се развијат сеопфатни механизми за мониторинг. Треба да се зајакнат капацитетите за известување и да се интензивира динамиката на известување.

5. Потребно е институциите да создадат систем за набљудување на бројот, типот и размерот на обуките, како и да се следи каде работат (кој оддел, единица, позиција) обучените професионалци, со цел да се направи проценка на капацитетите на секоја институција. Само со ваков тип на систем, секое преместување на перосналот нема да го донесе во опасност механизмот за пружање услуги на децата жртви на насилство.

6. Треба да се зајакнат каналите за комуникација со ГО и да се употреби нивното искуство во подготовката и ревизирањето на рамката на политиките.

7. Веднаш треба да се работи на непостоењето на некои услуги. Треба да се оствари контакт со Комората на форензичари и треба да се развијат обуки за медицинска форензика за деца жртви на насилство; бројот на ИМДСН треба да се зголеми; да се обезбедат психотерапевтски услуги наа целата територија на земјата; треба да се отворат засолништа за децата жртви на насилство.

ПРИЛОГ I

Закон за заштита на детето (Службен весник на Република Македонија, Бр. 23/2013, 12/2014, 44/2014)

Закон за правда за децата (Службен весник на Република Македонија бр. 148/2013)

Закон за малолетничка правда (Службен весник на Република Македонија, Бр.87/2007, 103/2008, 161/2008, 145/2010)

Заон за семејство (Службен весник на Република Македонија, Бр. 86/1992, 9/1996, 19/2000, 29/2001, 38/2004, 60/2005, 33/2006, 84/2009, 112/2009, 67/2010, 157/2010, 39/12, 44/12, 38/14)

Закон за превенција, одвраќање и заштита од семејно насилство (Службен весник на Република Македонија, Бр.138/2014)

Закон за социјална заштита (Службен весник на Република Македонија, Бр.79/2009, 36/2011, 51/2011, 166/2012, 15/2013, 79/2013)

Кривичен законик (Службен весник на Република Македонија, Бр. 37/1996, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 16/2012, 5/2013, 82/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014 и 15/2014)

Закон за судовите (Службен весник на Република Македонија, Бр.58/2006, 35/2008 и 150/2010)

Закон за јавно обвинителство (Службен весник на Република Македонија Бр.

Закон за академија за судии и јавни обвинители (Службен весник на Република Македонија, Бр.88/2010, 166/2012 и 26/2013)

Закон за адвокати (Службен весник на Република Македонија, Бр. 59/2002, 60/2006, 29/2007, 106/2008, 135/2011, 113/2012 и одлуките на Уставниот суд објавени во Службен весник Бр. 134/2002, 34/2003, 20/2009 и 117/2009)

Закон за бесплатна правна помош (Службен весник на Република Македонија, Бр.161/2009, 185/2011 и 27/2014)

Закон за медијација (Службен весник на Република Македонија Бр. 60/06, 22/7, 138/09, 114/09, 188/2013)

Закон за полиција (Службен весник на Република Македонија Бр.

Закон за основно образование (Службен весник на Република Македонија, Бр.103/2008, 33/2010, 116/2010, 156/2010, 18/2011, 51/2011, 6/2012, 24/2013, 41/2014, 116/2014, 135/2014)

Закон за средно образование (Службен весник на Република Македонија, Бр.44/1995, 24/1996, 34/1996, 35/1997, 82/1999, 29/2002, 40/2003, 42/2003, 67/2004, 55/2005, 113/2005, 35/2006, 30/2007, 49/2007, 81/2008, 92/2008, 33/2010, 18/2011, 51/2011, 6/2012, 100/2012, 24/2013)

Закон за работни односи (Службен весник на Република Македонија, Бр.62/2005, 106/2008, 161/2008, 114/2009, 130/2009, 50/2010, 52/2010, 124/2010, 47/2011, 10/2012, 11/2012, 13/2012, 25/2013, 170/2013, 187/2013, 34/2014, 113/2014)

Закон за здравствена заштита (Службен весник на Република Македонија, Бр.43/2012, 145/2012, 10/2013, 164/2013, 39/2014 и 132/2014)

Закон за заштита на правата на пациентите (Службен весник на Република Македонија, Бр.82/2008, 12/2009 и 53/2011)

Закон за здравствени податоци (Службен весник на Република Македонија, Бр.20/2009)

Закон за форензичка експертиза (Службен весник на Република Македонија, Бр. 115/2010)

ПРИЛОГ II

ОБУКИ НА КОИ ВРАБОТЕНИ ОД ЦЕНТРИТЕ ЗА СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА ВО РМ УЧЕСТВУВАЛЕ, ВО СОГЛАСНОСТ СО ПРОГРАМАТА ЗА КОНТИУНИУРАН РАЗВОЈ НА ИНСТИТУТОТ ЗА СОЦИЈАЛНА РАБОТА – СКОПЈЕ

За годините: 2012, 2013, и 2014

бр .	ЦСР	Вкупен број на лиценцирани професионалци	Усвојување	Детски права	Модул 3 Работа со деца	Модул 4 Работа со семејство	Трговија со деца
1	Берово	16	4	4	4	6	1
2	Битола	34	4	4	6	11	1
3	Македонски Брод	4	2	/	1	1	1
4	Валандово	4	2	2	2	3	1
5	Велес	23	3	4	8	11	2
6	Виница	8	3	3	4	3	2
7	Гевгелија	11	3	3	4	3	2
8	Гостивар	27	4	3	9	11	1

9	Дебар	8	3	4	4	2	1
10	Делчево	9	3	2	3	2	/
11	Д. Хисар	3	/	1	1	1	/
12	Кавадарци	22	4	5	9	4	/
13	Кичево	20	4	4	5	5	2
14	Кочани	12	3	4	3	4	1
15	Кратово	7	1	3	2	5	1
16	К. Паланка	11	3	3	5	3	1
17	Крушево	9	2	3	2	2	2
18	Куманово	35	3	4	9	9	2
19	Неготино	11	2	4	3	2	/
20	Охрид	22	4	4	14	2	2
21	Прилеп	24	4	3	9	4	1
22	Пробиштип	12	4	4	3	2	1
23	Радовиш	10	3	4	2	1	/
24	Ресен	15	2	3	3	2	1
25	Св. Николе	13	4	4	3	4	2
26	Скопје	137	5	15	19	29	4

27	Струга	14	4	4	2	2	/
28	Струмица	13	3	2	5	3	1
29	Тетово	26	3	2	6	11	1
30	Штип	14	4	3	6	5	1

ПРИЛОГ III

Обуки спроведени од АСЈО АЈР 2013 – 2014

Тема	Вид на настан	Дата	Област	Подобласт	Соработка	Судии	Јавни Обвинители
Практична примена на Законот за малолетничка правда 13.3.2013	Советување	13/3/2013	Кривично право	Малолетничка правда	Независно	22	17
Практична примена на Законот за малолетничка правда 25.4.2013	Советување	25/4/2013	Кривично право	Малолетничка правда	Независно	7	5
Стандарди за работа со деца жртви на насилство / техники за интервјуирање (сослушување) на деца жртви и сведоци на насилство 11.2.2014	Советување	11/2/2014	Општо право	Општо право	Независно, МТСП	19	6
Стандарди за работа со деца жртви на насилство / техники за интервјуирање (сослушување) на деца жртви и сведоци на насилство 12.3.2014	Советување	12/3/2014	Општо право	Општо право	Независно	38	16
Малолетничка правда	Работилница	4 - 5/11/2013	Кривично право	Малолетничка правда	ТАИЕКС	9	9
Практична примена на Законот за малолетничка правда	Советување	15/4/2014	Кривично право	Малолетничка правда	Независно	9	8

Стандарди за работа со деца жртви на насилство / техники за интервјуирање (сослушување) на деца жртви и сведоци на насилство	Советување	16/4/2014	Општо право	Општо право	Независно	31	4
Стандарди за работа со деца жртви на насилство / техники за интервјуирање (сослушување) на деца жртви и сведоци на насилство 10.06.2014	Советување	10/6/2014	Кривично право	Граѓанско право	АСЈО	12	4
Меѓусекторски екипи за работа со деца жртви	Советување	1 - 3/4/2014	Кривично право	Малолетничка правда	УНИЦЕФ	2	1
Испрашување на деца во судски постапки	Советување	27 - 28/6/2014	Кривично право	Малолетничка правда	УНИЦЕФ	0	0
Испрашување на деца во судски постапки	Советување	30.6 – 7.1/2014	Кривично право	Малолетничка правда	УНИЦЕФ	0	0
Испрашување на деца во судски постапки	Советување	4- 5/7/2014	Кривично право	Малолетничка правда	УНИЦЕФ	0	0
Испрашување на деца во судски постапки	Советување	2 - 3/7/2014	Кривично право	Малолетничка правда	УНИЦЕФ	0	0

ПРИЛОГ IV

НАЦИОНАЛНА МРЕЖА ПРОТИВ НАСИЛСТВО ВРЗ ЖЕНАТА И СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО

Членки:

- Хелсиншки комитет за човекови права на Република Македонија
- Организација на жени „Кумановка“ – Куманово
- Организација на жени на општина Свети Николе
- Организација на жени на Град Скопје ОЖС
- Организација на жените Турчинки во Македонија – ДЕРИА
- НВО „Продолжен живот“ – Струмица
- НВО „Златна рака“ – Тетово
- Национален совет за родова еднаквост
- Кризен центар „Надеж“ – Телефон на доврбата
- Здружение на жени „ПРЕСТИЖ“ -Битола
- Здружение на албанска жена – Кичево
- Здружение на граѓани „Флоренс Најтингејл“ – Куманово
- Здружение на граѓани „СУМНАЛ“
- Здружение на граѓани „Женски Форум“ – Тетово
- Здружение за локален рурален развој – Камењане
- Здружение за еднакви можности „Семпер“ – Битола
- Женска граѓанска иницијатива „АНТИКО“
- Едукативно хуманитарна организација ЕХО – Штип
- Македонски центар за женски права – Шелтер Центар - Скопје
- Здружение за здравствена едукација и истражување